

FELSEFE KOMİTESİ

Çalışma Rehberi

1. Ahlakın mutlaklığı , yapay zekânın ahlak, etik anlayışı ve değerler üzerindeki etkileri
2. Algının siyaset üzerindeki etkisi ve toplum düzeninde dinin rolü, toplumun ve devletin temeli
3. İnsanın varoluşu, özgürlüğü ve metafizik doğası
4. Güzellik anlayışı, estetik yargılar ve sanatın amacı

BELX TFL

İÇİNDEKİLER

Komite Moderatörü Efe Mercan'ın Mektubu

Komite Moderatörü Mete Durgun'un Mektubu

BÖLÜM 1. - Ahlakın Mutlaklığı, Yapay Zekânın Ahlak, Etik Anlayışı ve Değerler Üzerindeki Etkileri

1.1. Tartışma Soruları

1.2. Yapay Zekânın Ahlak, Etik Anlayışı ve Değerler Üzerindeki Etkileri

1.2.1. Tartışma Soruları

BÖLÜM 2. - Algının Siyaset Üzerindeki Etkisi ve Toplum Düzeninde Dinin Rolü, Toplumun ve Devletin Temeli

2.1. Tartışma Soruları

2.1.1. Algı ve Siyaset

2.1.2. Din ve Devlet

BÖLÜM 3. - İnsanın Varoluşu, Özgürlüğü ve Metafizik Doğası

3.1. Varoluşçuluk (Egzistansiyalizm): Varoluş mu Özden Önce Gelir?

3.1.1. Tartışma Soruları

3.2. Özgür İrade Problemi: İnsan Gerçekten Özgür Müdür?

3.2.1 Tartışma Soruları

3.3. Zihin-Beden Problemi ve Ruhun Varlığı

3.3.1 Tartışma Soruları

BÖLÜM 4. - Güzellik Anlayışı, Estetik Yargılar ve Sanatın Amacı

4.1. Güzellik Nedir? Güzellik Evrensel mi Yoksa Göreceli mi?

4.1.1. Tartışma Soruları

4.2. Estetik Yargılar ve Beğeni Sorunu

4.2.1. Tartışma Soruları

4.3. Sanatın Amacı Nedir?

4.3.1. Tartışma Soruları

4.4. Teknoloji, Dijital Sanat ve Estetik Anlayışının Değişimi

4.4.1. Tartışma Soruları

KOMİTE MODERATÖRÜ METE DURGUN'UN MEKTUBU

=) **Değerli Katılımcılar,**

Hepinize merhaba, ben Mete Tofaş Fen Lisesi'nde 10. sınıf öğrencisiyim. Bu çalıştayda Felsefe Komitesi Başkanı olarak sizlerle birlikte düşünme, sorgulama ve tartışma imkânı bulacak olmaktan büyük bir heyecan ve sorumluluk hissediyorum.

Felsefe, yalnızca sorulara cevap aramak değil; aynı zamanda soruların kendisini sorgulama cesareti göstermektir. Bu nedenle bu komitede amacımız, hazır cevaplara ulaşmaktan çok, düşüncenin sınırlarını birlikte genişletmek ve farklı bakış açılarını özgürce tartışabilmektir. “Doğru nedir?”, “İnsan gerçekten özgür müdür?” ya da “Ahlak evrensel midir?” gibi sorular etrafında şekillenecek bu süreçte, her birinizin katkısının son derece değerli olduğuna inanıyorum.

İki gün boyunca etik, siyaset, varoluş, özgür irade ve estetik gibi felsefenin temel alanlarında derinlemesine tartışmalar yürüteceğiz. Amacımız yalnızca fikir beyan etmek değil, aynı zamanda farklı düşünceleri anlamaya çalışarak kendi düşüncemizi yeniden inşa etmektir. Bu süreçte saygı, eleştirel düşünce ve açık fikirlilik en temel rehberlerimiz olacaktır.

Sizlere rehberlik etmesi için hazırlanan çalışma dosyasını akademik ve düşünsel anlamda bir başlangıç noktası olarak kullanabilirsiniz. Herhangi bir sorunuz olduğunda çekinmeden bize ulaşabilirsiniz.

Umarım bu çalıştay, hepimiz için yalnızca bir etkinlik değil, aynı zamanda düşünsel anlamda ufuk açıcı hem de eğlenceli bir deneyim olur. Hepinizle birlikte düşünmeyi, tartışmayı ve yeni fikirler üretmeyi sabırsızlıkla bekliyorum.

Sözlerimi, felsefenin özünü hatırlatan bir düşünceyle bitirmek istiyorum:

“Sorgulanmamış bir hayat, yaşanmaya değer değildir.”

Çalıştayda görüşmek üzere.

Mete Taha Durgun

KOMİTE MODERATÖRÜ

KOMİTE MODERATÖRÜ EFE MERCAN'IN MEKTUBU

Değerli Katılımcılar,

Felsefe Komisyonu'nda sizlerle bir araya gelecek olmanın büyük mutluluğunu yaşıyorum.

Felsefe, yalnızca geçmişini anlamak değil; bugünü sorgulamak ve geleceğe dair rasyonel pencereler açabilmektir. Bu çalıştay boyunca amacımız, kalıplaşmış düşüncelerin dışına çıkarak eleştirel bir süzgeçle üretmek ve tartışmaktır.

Sizler için titizlikle hazırladığımız bu çalışma rehberi, oturumlarımız boyunca yapacağımız hararetli felsefi tartışmalar için bir yol haritası niteliğindedir. Rehberin sunduğu zemin üzerine kendi özgün argümanlarınızı inşa edeceğinize ve komisyonumuza çok değerli katkılar sunacağınıza inancım tamdır.

Zihinlerinizi özgür bırakacağımız, verimli ve keyifli bir çalıştay geçirmemizi dilerim.

Saygılarımla,

Muhammet Efe Mercan
KOMİTE MODERATÖRÜ

Felsefe Komisyonu Çalışma Rehberi

1. Ahlakın Mutlaklığı, Yapay Zekânın Ahlak, Etik Anlayışı ve Değerler Üzerindeki Etkileri

Ahlak, insanlık tarihinin en temel tartışma alanlarından biri olmuştur. İnsanların doğru ve yanlış davranışları nasıl belirlediği, ahlaki değerlerin evrensel olup olmadığı ve bireyin topluma karşı sorumlulukları gibi sorular, felsefenin merkezinde yer almıştır. Günümüzde ise teknolojinin hızlı gelişimi, özellikle yapay zekâ sistemlerinin hayatın her alanına dahil olması, bu tartışmaları daha karmaşık bir hale getirmiştir. Artık yalnızca insanların değil, makinelerin de karar verdiği bir dünyada yaşamaktayız. Bu durum ‘İnsan nasıl ahlaklı davranabilir?’ ‘Ahlak mutlak mıdır yoksa göreceli midir?’, ‘Bir yapay zekâ etik davranabilir mi?’ ve ‘Teknoloji insan değerlerini değiştiriyor mu?’ gibi soruları yeniden gündeme taşımaktadır.

Özellikle insanın nasıl ahlaklı davranacağı konusunda da farklı görüşler mevcuttur. Mesela ‘Faydacılık’ görüşüne göre en çok sayıda insan için en büyük mutluluğu ve faydayı sağlayan eylem, en ahlaki eylemdir. Yani ‘Faydacılık’ eylemin sonuçlarına odaklanır. Buna karşın ‘Kantçılık’ görüşü, Bir eylemin ahlaki değeri, sonucuna göre değil; o eylemin yapılmasını sağlayan kurala (ödeve) ve niyetinize bağlıdır. Demektedir. Yani Kantçılık sonuca değil, insanın niyetine ve ödeve uyup uymamasına bakar. Odak noktası da bu bakımdan Eylemin kendisidir. Faydacılık fikrini tercih ettiğimizde eylemin sonuçlarını net olarak kestiremeyebiliriz. Bu da eylemin felaketle sonuçlanmasına yol açabilir veya Çoğunluğun mutluluğu için azınlığın feda edilmesini meşrulaştırabilir. Örneğin; bir kişiye zorla tıbbi testler yaparak milyonlarca insanı kurtarmak faydacılığa göre ahlakidir ancak temel insan haklarına aykırıdır. Kantçılık görüşünü tercih ettiğimizde de Kantçı ahlak, istisnalara veya duygulara (şefkat, sevgi) yer vermez. Kurallara her durumda (sonucu ne kadar kötü olursa olsun) uyulmasını şart koşar. Bu, esneklik ve merhamet yoksunluğu doğurabilir. Ayrıca İki evrensel kural çatıştığında sistem tıkanır. Örneğin; katiliniz kapınıza gelip arkadaşınızın nerede olduğunu sorarsa, yalan söylememeniz (evrensel yasa) gerekir, ancak bu arkadaşınızın ölümüne (kötü sonuç) yol açacaktır. Bu iki fikir, çok büyük bir tartışma konusu olmaya

devam etmektedir. İnsanın niyeti ve ödeve uyup uymaması mı yoksa eylemin getireceği sonuç mu önemlidir tartışması mevcuttur.

Ahlakın mutlaklığı görüşüne göre de bazı değerler evrenseldir ve zamana ya da topluma göre değişmez. Örneğin adalet, dürüstlük ve insan hayatına saygı gibi ilkelerin her toplum için geçerli olduğu savunulur. Bu düşünceyi destekleyen filozoflardan biri olan Immanuel Kant, ahlakın koşullara göre değişemeyeceğini ve insanların evrensel ilkelere göre hareket etmesi gerektiğini savunmuştur. Buna karşılık göreceli ahlak anlayışı, doğru ve yanlış kavramlarının toplumlara, kültürlere ve dönemlere göre değişebileceğini ileri sürer. Friedrich Nietzsche gibi düşünürler, ahlakın insan tarafından oluşturulan bir yapı olduğunu savunarak evrensel ahlak fikrine karşı çıkmışlardır.

1.1. Tartışma soruları

- **Evrensel ve değişmez bir ahlak anlayışı mümkün müdür?**
- **Bir davranışın ahlaki olup olmadığını sonuçları mı, niyetleri mi belirlemelidir?**
- **Toplumun ahlak anlayışı değişiyorsa ahlak gerçekten evrensel olabilir mi?**
- **İnsan hakları evrensel ahlaki değerler olarak kabul edilebilir mi?**
- **Çoğunluğun yararı için azınlığın hakları feda edilebilir mi?**

1.2. Yapay Zekânın Ahlak, Etik Anlayışı ve Değerler Üzerindeki Etkileri

Bu tartışma, yapay zekâ teknolojileri açısından da büyük önem taşımaktadır çünkü bir yapay zekânın hangi ahlaki kurallara göre hareket edeceği sorusu henüz net bir şekilde cevaplanamamıştır.

Yapay zekâ sistemleri günümüzde sağlık, eğitim, güvenlik, hukuk ve ekonomi gibi birçok alanda kullanılmaktadır. İnsan davranışlarını analiz edebilen, veri işleyebilen ve karar verebilen bu sistemler, zamanla insanların günlük yaşamında daha etkili hale gelmektedir. Ancak yapay zekânın etik kararlar verip veremeyeceği büyük bir tartışma konusudur. Bir insan karar verirken vicdan, empati, merhamet ve duygusal deneyimlerden etkilenebilirken, yapay zekâ

yalnızca kendisine verilen veriler doğrultusunda işlem yapmaktadır. Bu nedenle birçok filozof ve bilim insanı, yapay zekânın gerçek anlamda ahlaki bir bilinç geliştiremeyeceğini savunmaktadır. Yapay zekâ bir davranışın sonucunu hesaplayabilir fakat o davranışın insani ve duygusal yönünü tam anlamıyla kavrayamaz denmektedir. Bu da ‘Yapay zeka etik kararlar verebilir mi?’ , ‘Yapay zeka değerlerimizi nasıl etkiler?’ gibi soruları gündeme getirmektedir.

Bu durum özellikle otonom sistemlerde ciddi etik sorunlar ortaya çıkarmaktadır. Örneğin sürücüsüz araçların olası bir kazada kimi koruyacağı önemli bir tartışmadır. Araç yolcunun hayatını mı korumalıdır, yoksa yayaların güvenliğini mi öncelik haline getirmelidir? Benzer şekilde askeri yapay zekâ sistemlerinin savaşlarda kullanılması da insanlık açısından büyük riskler taşımaktadır. Bir yapay zekâ sistemi yanlış bir karar verdiğinde sorumluluğun kimde olacağı da belirsizdir. Yazılımcılar, teknoloji şirketleri ve devletler bu konuda ortak etik ilkeler oluşturmaya çalışmaktadır.

Yapay zekâ yalnızca karar alma süreçlerini değil, toplumsal değerleri de etkilemektedir. Sosyal medya algoritmaları insanların düşüncelerini yönlendirebilmekte, bireyleri belirli içeriklere maruz bırakarak kutuplaşmayı artırabilmektedir. Ayrıca kişisel verilerin sürekli toplanması, bireysel mahremiyet konusunda ciddi kaygılar yaratmaktadır. İnsanların dijital ortamda bıraktığı her veri analiz edilmekte ve bu durum özgürlük kavramının yeniden tartışılmasına neden olmaktadır. Bunun yanında bazı yapay zekâ sistemlerinin ırksal, ekonomik veya cinsiyet temelli önyargıları yeniden ürettiği görülmüştür. Özellikle işe alım sistemleri ve yüz tanıma teknolojilerinde ortaya çıkan ayrımcılık örnekleri, teknolojinin tarafsız olmadığı gerçeğini göstermektedir.

Sonuç olarak yapay zekâ teknolojileri insan hayatını kolaylaştırırken aynı zamanda büyük etik sorunları da beraberinde getirmektedir. ‘Duyguları olmayan bir yapay zeka ahlaki kararlar verebilir mi bunun sorumluluğunu üstlenebilir mi?’

İnsanlık artık yalnızca teknolojik gelişmenin sınırlarını değil, bu gelişmenin ahlaki sonuçlarını da tartışmak zorundadır. Ahlakın mutlak olup olmadığı konusu, yapay zekânın hangi değerlere göre şekilleneceğini belirlemesi açısından büyük önem taşımaktadır. Gelecekte teknolojinin insanlık yararına kullanılabilmesi için etik ilkelerin korunması, insan onurunun gözetilmesi ve uluslararası düzeyde ortak kurallar oluşturulması gerekmektedir. Çünkü

teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin, onu yönlendiren temel unsur yine insan değerleri olacaktır.

1.2.1.Tartışma Soruları

- **Yapay zekâ sistemleri etik karar verebilir mi?**
- **Duyguları olmayan bir yapay zekâ ahlaki sorumluluk taşıyabilir mi?**
- **Yapay zekânın verdiği zararlı kararların sorumluluğu kime aittir?**
- **Yapay zekâyâ insan değerleri öğretilir mi?**
- **Askerî yapay zekâların geliştirilmesi ve kullanılması etik midir?**
- **İnsanların hayatını etkileyen kararları algoritmalar verebilir mi?**

2. Algının Siyaset Üzerindeki Etkisi ve Toplum Düzeninde Dinin Rolü, Toplumun ve Devletin Temeli

Toplumların ve devletlerin oluşumu boyunca siyaset, din ve insan algısı birbirleriyle sürekli etkileşim içerisinde olmuştur. İnsanların dünyayı nasıl algıladığı, olayları nasıl yorumladığı ve hangi değerlere ve dine inandığı ; hem siyasi düzeni hem de toplumsal yapıyı doğrudan etkilemektedir. Özellikle tarih boyunca din, toplumların ortak değerlerini belirleyen en güçlü unsurlardan biri olmuş, devletlerin meşruiyet kaynağı olarak görülmüş ve siyasal otoritenin şekillenmesinde önemli bir rol oynamıştır. Günümüzde ise medya, propaganda ve dijital iletişim araçlarının gelişmesiyle birlikte algı yönetimi siyasetin merkezine yerleşmiştir. Bu nedenle “Algı siyaseti nasıl etkiler?”, “Din toplum düzeninin temel unsuru mudur?” ve “Devletin varlığı hangi değerlere dayanmalıdır?” gibi sorular büyük önem taşımaktadır.

Algı, bireyin çevresindeki olayları yorumlama biçimidir. İnsanlar çoğu zaman gerçeklerden çok, gerçekleri nasıl algıladıklarına göre hareket ederler. Bu durum siyaset alanında oldukça belirgindir. Siyasi liderler, medya kuruluşları ve ideolojik hareketler toplumun düşüncelerini yönlendirmek için algı yönetiminden faydalanmaktadır. Özellikle propaganda yöntemleri, kamuoyunun belirli bir düşünceye yönlendirilmesinde etkili olmaktadır. Tarih boyunca savaş dönemlerinde, seçim kampanyalarında ve toplumsal krizlerde algının siyasi güç üzerindeki etkisi açıkça görülmüştür. Günümüzde sosyal medya platformlarının yaygınlaşmasıyla birlikte bilgiye ulaşmak kolaylaşmış olsa da yanlış bilgi ve

manipülasyon da aynı ölçüde artmıştır. Bu durum toplumların gerçek ile kurgu arasındaki ayrımı yapmakta zorlanmasına neden olabilmektedir.

Algının siyaset üzerindeki etkisini inceleyen düşünürlerden biri Niccolò Machiavelli olmuştur. Machiavelli'ye göre bir yöneticinin güçlü görünmesi, gerçekten güçlü olmasından daha önemli olabilir. Çünkü toplum çoğu zaman gerçeğe değil, gördüğü imaja göre hareket eder. Benzer şekilde Thomas Hobbes, insanların korku ve güvenlik ihtiyacı nedeniyle güçlü bir devlete ihtiyaç duyduğunu savunmuştur. Bu düşünceye göre siyasal düzenin devamı, toplumun devlete olan inancı ve algısıyla doğrudan ilişkilidir. Eğer toplum devlet otoritesini meşru görmezse siyasi düzenin korunması zorlaşır. Bunlara karşın Machiavelli ile Platon arasında da bir tartışma mevcuttur. Platon devlet yönetiminde ahlak ve erdemi savunurken Machiavelli, algı yönetimi için gerekirse ahlaksız ve acımasız olunabileceğini söylemektedir.

Din ise tarih boyunca toplumların temel yapı taşlarından biri olmuştur. İnsanlara ahlaki kurallar sunmuş, toplumsal dayanışmayı güçlendirmiş ve ortak bir kimlik oluşturmuştur. Birçok medeniyette devlet yönetimi dini otoriteyle iç içe gelişmiştir. Orta Çağ Avrupa'sında kilise siyaset üzerinde büyük bir etkiye sahipken, İslam medeniyetlerinde din hem hukuk hem de yönetim anlayışının önemli bir parçası olmuştur. İbn Haldun, toplumların birlik içinde kalabilmesi için ortak inançların ve değerlerin önemli olduğunu savunmuştur. Din, bireyler arasında aidiyet duygusu oluşturarak toplumsal düzenin korunmasına katkıda bulunmuştur.

Bununla birlikte modern devlet anlayışıyla birlikte din ve siyaset ilişkisi yeniden tartışılmaya başlanmıştır. Laiklik ilkesi, devlet yönetiminin dini kurallardan bağımsız olması gerektiğini savunurken; bazı görüşler dinin toplumsal düzen için vazgeçilmez olduğunu ileri sürmektedir. Özellikle çok kültürlü toplumlarda farklı inanç gruplarının bir arada yaşaması, devletin tarafsızlığını önemli hale getirmiştir. Ancak dinin toplum üzerindeki etkisi yalnızca siyasi alanla sınırlı değildir. İnsanların ahlak anlayışı, sosyal ilişkileri ve yaşam biçimleri üzerinde de büyük bir etkisi bulunmaktadır. Bu nedenle dinin tamamen toplumdan ayrılması gerektiğini savunan görüşler kadar, dinin toplumsal değerlerin korunması için gerekli olduğunu düşünenler de vardır.

Günümüzde algı yönetimi ve dinin toplumsal etkisi, teknolojiyle birlikte daha karmaşık hale gelmiştir. Sosyal medya aracılığıyla dini ve siyasi içeriklerin hızlı

şekilde yayılması, toplumların düşünce yapısını etkileyebilmekte ve kutuplaşmayı artırabilmektedir. Özellikle yanlış bilgi ve propaganda, toplum düzeni açısından önemli riskler oluşturmaktadır. İnsanların yalnızca kendi görüşlerini destekleyen içeriklerle karşılaşması, farklı düşüncelere karşı hoşgörünün azalmasına neden olabilmektedir. Bu durum demokratik toplumlarda ortak bir toplumsal bilinç oluşturmayı zorlaştırmaktadır.

Sonuç olarak algı, siyaset üzerinde son derece güçlü bir etkiye sahiptir ve toplumların yönlendirilmesinde önemli bir araç haline gelmiştir. Din ise tarih boyunca toplum düzeninin ve devlet yapısının temel unsurlarından biri olarak varlığını sürdürmüştür. Modern dünyada devletin temelinin neye dayanması gerektiği konusunda farklı görüşler bulunsa da toplumsal düzenin korunabilmesi için ortak değerlerin, adalet anlayışının ve toplumsal güvenin büyük önem taşıdığı açıktır. Bu nedenle siyaset, din ve algı arasındaki ilişki yalnızca geçmişin değil, günümüzün ve geleceğin de en önemli tartışma konularından biri olmaya devam edecektir.

2.1. Tartışma Soruları

2.1.1. Algı ve Siyaset

- **Siyasette önemli olan gerçekler midir, toplumun gerçekleri algılayış biçimi midir?**
- **Algı yönetimi ile propaganda arasında bir sınır var mıdır?**
- **Sosyal medya demokratik süreçleri güçlendiriyor mu yoksa zayıflatıyor mu?**
- **Bir devlet toplumun güvenliğini sağlamak için bilgi akışını sınırlandırabilir mi?**
- **Siyasi liderler ahlaki olmak zorunda mıdır?**

2.1.2. Din ve Devlet

- **Toplum düzeninin devamı için dine ihtiyaç var mıdır?**
- **Din olmadan ortak bir ahlak anlayışı oluşturulabilir mi?**
- **Laiklik toplum barışı için gerekli midir?**
- **Devlet tamamen tarafsız olabilir mi?**
- **Dini değerler yasaların oluşumunda etkili olmalı mıdır?**
- **Devletin meşruiyet kaynağı halk mı, hukuk mu, din mi olmalıdır?**

3. İnsanın Varoluşu, Özgürlüğü ve Metafizik Doğası

İnsanlık tarihi boyunca insanlar yalnızca doğayı ve evreni anlamaya çalışmamış, aynı zamanda kendi varlıklarını da sorgulamışlardır. “Ben kimim?”, “Neden varım?”, “Gerçekten özgür müyüm?” ve “İnsan yalnızca bedenden mi ibarettir?” gibi sorular felsefenin en temel problemleri arasında yer almıştır. Bilim ve teknoloji geliştikçe insanın fiziksel yapısı hakkında daha fazla bilgi edinilse de insanın varoluşunun anlamı, özgürlüğünün sınırları ve metafizik doğası hakkındaki tartışmalar devam etmektedir. Özellikle modern dünyada bireyin kimliğini oluşturma süreci, yapay zekâ ve nörobilim alanındaki gelişmeler bu soruları yeniden gündeme taşımaktadır.

3.1. Varoluşçuluk (Egzistansiyalizm): Varoluş mu Özden Önce Gelir?

İnsanın dünyaya geliş amacı ve kimliğinin nasıl oluştuğu konusu felsefede uzun süredir tartışılmaktadır. Bu tartışmanın merkezinde yer alan sorulardan biri, insanın dünyaya belirlenmiş bir özle mi geldiği yoksa yaşamı boyunca yaptığı seçimlerle mi kendisini oluşturduğu sorusudur.

Geleneksel düşüncede ve birçok dini yaklaşımda insanın belirli bir doğaya ve amaca sahip olduğu kabul edilir. Bu görüşe göre insanın ne olduğu sorusunun cevabı, onun yaşamından önce belirlenmiştir. İnsan, sahip olduğu öz doğrultusunda yaşamını sürdürür ve bu özü keşfetmeye çalışır.

Buna karşılık varoluşçuluk (egzistansiyalizm), özellikle 19. ve 20. yüzyılda bu anlayışa farklı bir bakış açısı getirmiştir. Jean-Paul Sartre gibi filozoflara göre insanın önceden belirlenmiş bir özü yoktur. Sartre'ın ünlü ifadesiyle "Varoluş özden önce gelir." Bu görüşe göre insan önce dünyaya gelir, ardından yaptığı seçimlerle ve üstlendiği sorumluluklarla kim olduğunu oluşturur. İnsan, hayatının anlamını hazır olarak bulmaz; onu kendi eylemleriyle yaratır.

Bu düşünce günlük yaşamda da görülebilir. Örneğin ailesinin doktor olmasını istediği bir kişi, ilerleyen yıllarda sanatçı olmayı tercih edebilir. Benzer şekilde bir insan gençlik yıllarında sahip olduğu düşüncelerden tamamen farklı bir

dünya görüşü geliştirebilir. Varoluşçulara göre bu durum, insanın sürekli olarak kendisini yeniden inşa eden bir varlık olduğunu göstermektedir.

Ancak bu özgürlük beraberinde önemli bir sorumluluk da getirir. Eğer insan kendi yaşamının anlamını kendisi oluşturuyorsa, başarısızlıklarının ve seçimlerinin sorumluluğunu da üstlenmek zorundadır. Bu nedenle varoluşçu filozoflar özgürlüğü aynı zamanda bir yük olarak da değerlendirmişlerdir. Çünkü insan, seçim yapmaktan kaçamaz ve yaptığı her seçim aslında nasıl bir insan olmak istediğini de belirler.

Bu tartışma günümüzde hâlâ devam etmektedir. İnsan gerçekten kendi kimliğini oluşturabilir mi, yoksa biyolojik özellikleri, toplumsal koşulları ve yetiştiği çevre onun yaşamını büyük ölçüde belirler mi? İnsan yaşamının bir amacı var mıdır, yoksa anlamı insanın kendisi mi yaratmaktadır?

3.1.1. Tartışma Soruları

- **İnsan doğuştan belirlenmiş bir amaca sahip midir?**
- **İnsan kimliğini kendisi mi oluşturur, yoksa toplum mu şekillendirir?**
- **Hayatın anlamı keşfedilen bir şey midir, yaratılan bir şey midir?**
- **İnsan kendi hayatının yazarı mıdır?**

3.2. Özgür İrade Problemi: İnsan Gerçekten Özgür Müdür?

İnsanın özgürlüğü konusu felsefenin en eski problemlerinden biridir. Günlük yaşamda insanlar kararlarını özgürce verdiklerini düşünürler. Hangi mesleği seçeceğimize, kimlerle arkadaşlık kuracağımıza veya nasıl yaşayacağımıza karar verirken seçimlerimizin bize ait olduğunu hissederiz. Ancak bu hissin ne kadar doğru olduğu tartışmalıdır.

Determinizm adı verilen görüşe göre evrendeki her olay belirli nedenlerin sonucudur. Buna göre insan davranışları da neden-sonuç ilişkilerinin bir parçasıdır. İnsanların kararları genetik özellikleri, yetiştikleri aile ortamı, eğitimleri, kültürel değerleri ve geçmiş deneyimleri tarafından şekillendirilmektedir. Eğer tüm davranışlarımızın arkasında belirleyici nedenler bulunuyorsa, gerçekten özgür olduğumuzu söylemek mümkün müdür?

Örneğin iki kardeş aynı ailede büyüse bile farklı kişilik özellikleri geliştirebilir. Ancak onların tercihleri bile sahip oldukları biyolojik yapı ve yaşam deneyimlerinden etkilenmektedir. Günümüzde nörobilim alanında yapılan bazı çalışmalar da insanların bazı kararları bilinçli olarak fark etmeden önce beyinlerinde belirli faaliyetlerin başladığını göstermektedir. Bu durum, özgür iradenin gerçekten var olup olmadığı sorusunu daha da karmaşık hale getirmiştir.

Kadercilik ise bazı olayların önceden belirlenmiş olduğunu ve insanların bunları değiştiremeyeceğini savunan bir yaklaşımdır. Bu görüşte insanın yaşamındaki önemli gelişmeler büyük ölçüde belirlenmiştir.

Buna karşılık özgür iradeyi savunan filozoflar, insanın yalnızca çevresinin ürünü olmadığını ileri sürmektedir. Onlara göre insanlar çeşitli etkiler altında kalsalar da alternatif seçenekler arasında bilinçli tercihler yapabilmektedir. Eğer özgürlük tamamen bir yanılsama olsaydı, ahlaki sorumluluk kavramının da anlamını yitireceği düşünülmektedir. Çünkü bir insanın yaptığı eylemlerden sorumlu tutulabilmesi için o eylemi yapmama imkanına da sahip olması gerekir.

Bu nedenle günümüzde de önemli bir soru varlığını korumaktadır: İnsan davranışları ne kadar özgürdür ve ne kadarı önceden belirlenmiştir?

3.2.1. Tartışma Soruları

- **İnsan gerçekten özgür müdür?**
- **Kararlarımızı biz mi veriyoruz, yoksa genetik ve çevresel faktörler mi belirliyor?**
- **Eğer özgür irade yoksa insanlar suçlarından sorumlu tutulabilir mi?**
- **Bilim özgür iradenin bir yanılsama olduğunu kanıtlayabilir mi?**
- **Kader ve özgür irade bir arada var olabilir mi?**

3.3. Zihin-Beden Problemi ve Ruhun Varlığı

İnsanın metafizik doğasına ilişkin en önemli tartışmalardan biri de zihin ve beden arasındaki ilişki üzerinedir. İnsan yalnızca biyolojik bir organizma mıdır, yoksa fiziksel bedeninden bağımsız bir ruha veya zihinsel varlığa da sahip midir?

Bu konuda farklı görüşler bulunmaktadır. Düalizm (ikicilik) olarak bilinen yaklaşım, insanın beden ve ruh olmak üzere iki farklı unsurdan oluştuğunu savunur. Bu görüşün önemli temsilcilerinden René Descartes, düşünen zihnin fiziksel bedenden farklı bir gerçeklik olduğunu ileri sürmüştür. Ona göre insan bedeni fiziksel yasalara bağlıdır ancak düşünce ve bilinç maddi olmayan bir yapıya sahiptir.

Buna karşılık materyalist görüşler, insanın tamamen fiziksel bir varlık olduğunu savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre düşünceler, duygular ve bilinç beynin faaliyetlerinin ürünüdür. Nasıl kalp kan dolaşımını sağlıyorsa, beyin de düşünce üretmektedir. Dolayısıyla insan zihnini açıklamak için ruh gibi ayrı bir varlığa ihtiyaç olmadığını ileri sürerler.

Bu tartışma özellikle bilinç problemi nedeniyle günümüzde de devam etmektedir. Bilim insanları beynin çalışma mekanizmalarını büyük ölçüde açıklayabilmektedir. Ancak kişinin acıyı hissetmesi, renkleri deneyimlemesi veya kendi varlığının farkında olması gibi öznel deneyimlerin nasıl ortaya çıktığı tam olarak açıklanabilmiş değildir.

Bu nedenle bazı filozoflar bilincin yalnızca fiziksel süreçlere indirgenemeyeceğini düşünmektedir. Özellikle yapay zekâ teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte bu tartışma yeni bir boyut kazanmıştır. Eğer gelecekte insan gibi konuşabilen ve öğrenebilen makineler ortaya çıkarsa, bunların gerçekten bilinç sahibi olup olmadıkları nasıl anlaşılacaktır? Bir makine yalnızca bilgi mi işler, yoksa gerçekten deneyim yaşayabilir mi?

Bu sorular aynı zamanda ruh kavramının yeniden değerlendirilmesine yol açmaktadır. İnsanı insan yapan şey yalnızca biyolojik yapısı mı, yoksa fiziksel dünyanın ötesine uzanan bir yönü de var mı? Bu sorunun kesin bir cevabı bulunmamakla birlikte, felsefe tarihinin en önemli tartışmalarından biri olmayı sürdürmektedir.

İnsanın varoluşu, özgürlüğü ve metafizik doğası üzerine yapılan tartışmalar, insanın kendisini anlamaya yönelik en temel arayışlardan biridir. İnsanın yaşamının anlamını kendisinin mi oluşturduğu, seçimlerinde ne kadar özgür olduğu ve yalnızca fiziksel bir varlık mı yoksa ruhsal bir boyuta da sahip olup olmadığı soruları günümüzde de kesin olarak cevaplanabilmiş değildir. Ancak bu soruların önemi, kesin cevaplara ulaşmaktan çok insanın kendi varlığını sorgulamasına ve düşünmesine katkı sağlamasında yatmaktadır.

Bu nedenle "İnsan kimdir?", "Gerçekten özgür müdür?", "Hayatının anlamını kendi mi yaratır?" ve "Bedenin ötesinde bir ruh var mıdır?" soruları, geçmişte olduğu gibi gelecekte de felsefenin merkezinde yer almaya devam edecektir.

3.3.1. Tartışma Soruları

- İnsan yalnızca biyolojik bir varlık mıdır?
- Bilinç beyinden bağımsız olabilir mi?
- Ruhun varlığı bilimsel olarak kanıtlanabilir mi?
- Bilinç sahibi bir yapay zekâ mümkün müdür?
- Bir makinenin bilinç sahibi olduğunu nasıl anlayabiliriz?

4. Güzellik Anlayışı, Estetik Yargılar ve Sanatın Amacı

İnsanlık tarihi boyunca insanlar yalnızca hayatta kalmaya ve bilgi üretmeye çalışmamış, aynı zamanda güzel buldukları şeyleri de yaratmaya ve deneyimlemeye çalışmışlardır. Bir mağara duvarına çizilen resimden günümüz dijital sanatına kadar uzanan süreç, insanın güzelliğe ve estetik deneyime verdiği önemi göstermektedir. Ancak güzelliğin ne olduğu, bir şeyi güzel yapan özelliklerin neler olduğu ve sanatın hangi amacı taşıması gerektiği soruları tarih boyunca farklı şekillerde cevaplanmıştır. Günümüzde de sanat eserleri, müzikler, filmler, mimari yapılar ve hatta sosyal medya içerikleri üzerinden estetik tartışmalar devam etmektedir. Bu durum "Güzellik evrensel midir yoksa kişiden kişiye değişir mi?", "Bir sanat eserini değerli kılan şey nedir?" ve "Sanatın amacı yalnızca güzellik yaratmak mıdır?" gibi soruları gündeme getirmektedir.

4.1. Güzellik Nedir? Güzellik Evrensel mi Yoksa Göreceli mi?

Estetik felsefesinin temel sorularından biri güzelliğin doğasına ilişkindir. İnsanlar çoğu zaman bazı nesnelere, manzaraları, müzikleri veya sanat eserlerini güzel bulurlar. Ancak herkes aynı şeyleri güzel bulmamaktadır. Bu durum güzelliğin nesnel mi yoksa öznel mi olduğu tartışmasını ortaya çıkarmıştır.

Bazı filozoflara göre güzellik nesnel özelliklere dayanır. Özellikle Antik Yunan düşünürleri, uyum, oran, denge ve düzen gibi özelliklerin güzelliğin temelini

oluşturduğunu savunmuşlardır. Örneğin simetrik bir yapı veya matematiksel uyum içeren bir mimari eser birçok insana estetik açıdan çekici gelebilmektedir. Bu görüşe göre güzellik, belirli özelliklere sahip nesnelere bulunur ve insanlardan bağımsız olarak var olabilir.

Buna karşılık birçok düşünür güzelliğin öznel olduğunu ileri sürmüştür. Bu anlayışa göre güzellik nesnenin kendisinde değil, onu değerlendiren kişinin zihninde ortaya çıkar. İnsanların kültürleri, yaşam deneyimleri, eğitimleri ve kişisel zevkleri farklı olduğu için güzellik anlayışları da farklılaşabilir. Bir kişinin etkileyici bulduğu bir tablo başka biri için sıradan görünebilir. Benzer şekilde bazı insanlar klasik müziği son derece estetik bulurken, bazıları modern müzik türlerini tercih edebilir.

Bu tartışma günümüzde de sürmektedir. Özellikle sosyal medya ve küreselleşme sayesinde farklı kültürlerin estetik anlayışları bir araya gelmekte ve güzelliğin evrensel standartları olup olmadığı yeniden sorgulanmaktadır. Örneğin geçmiş dönemlerde ideal kabul edilen güzellik anlayışları zamanla değişebilmekte, farklı toplumlar farklı estetik ölçütler geliştirebilmektedir.

Bu nedenle önemli bir soru ortaya çıkmaktadır: Bir şey gerçekten güzel olduğu için mi güzel bulunur, yoksa insanlar onu güzel bulduğu için mi güzel kabul edilir?

4.1.1. Tartışma Soruları

- **Güzellik evrensel midir yoksa kişisel bir tercih midir?**
- **Bir şeyi güzel yapan özellikler nelerdir?**
- **Estetik yargılar tamamen öznel olabilir mi?**
- **Kültürler güzellik anlayışımızı ne ölçüde şekillendirir?**
- **Sosyal medya güzellik standartlarını belirliyor mu?**

4.2. Estetik Yargılar ve Beğeni Sorunu

Bir sanat eserine veya herhangi bir nesneye baktığımızda sıklıkla "Bu çok güzel" ya da "Bu hiç hoşuma gitmedi" gibi değerlendirmeler yaparız. Bu tür değerlendirmeler estetik yargılar olarak adlandırılır. Ancak estetik yargıların ne kadar güvenilir olduğu ve hangi temellere dayandığı uzun süredir tartışılmaktadır.

Ünlü filozof Immanuel Kant'a göre estetik yargılar tamamen nesnel değildir, ancak yalnızca kişisel tercihlere de indirgenemez. Kant, bir insanın bir sanat eserini güzel bulduğunda yalnızca kendi zevkini ifade etmediğini, aynı zamanda başkalarının da bu güzelliği fark etmesini beklediğini savunmuştur. Bu nedenle estetik yargılar kişisel deneyime dayanırken aynı zamanda evrensellik iddiası da taşır.

Günlük hayatta bu duruma sıkça rastlanır. Örneğin bir kişi çok sevdiği bir filmi arkadaşına önerdiğinde, onun da aynı derecede etkilenmesini bekleyebilir. Ancak arkadaşının filmi beğenmemesi durumunda estetik yargıların ne kadar öznel olduğu yeniden ortaya çıkar.

Öte yandan estetik değerlendirmeler yalnızca bireysel zevklere bağlı olmayabilir. Bir kişinin sanat eğitimi alması, sanat tarihi hakkında bilgi sahibi olması veya farklı sanat akımlarını tanınması estetik değerlendirmelerini etkileyebilir. Bu nedenle bazı düşünürler estetik beğenin geliştirilebileceğini savunmaktadır.

Bu durum şu soruyu gündeme getirir: Bir sanat eserinin değerini belirleyen şey bireysel zevkler midir, yoksa belirli estetik ölçütler var mıdır?

4.2.1. Tartışma Soruları

- Bir kişinin "güzel" bulduğu bir eser, başkaları tarafından değersiz bulunuyorsa o eserin estetik değeri nasıl belirlenmelidir?
- Estetik beğeni geliştirilebilir mi, yoksa doğuştan gelen bir özellik midir?
- Bir sanat eserinin değeri zamanla değişebilir mi?
- Çoğunluğun beğendiği bir eser estetik açıdan üstün kabul edilmeli midir?
- Sanat eserlerinin değeri objektif ölçütlerle belirlenebilir mi?

4.3. Sanatın Amacı Nedir?

Estetik felsefesinin en önemli tartışmalarından biri de sanatın amacına ilişkindir. İnsanlar neden sanat üretir ve sanat eserleri hangi işlevi yerine getirir?

Bazı filozoflar sanatın temel amacının güzellik yaratmak olduğunu savunmuştur. Bu görüşe göre sanat, insanlara estetik haz vermeli ve güzelliği ortaya koymalıdır. Özellikle "sanat sanat içindir" anlayışını benimseyen

düşünürler, sanatın herhangi bir ahlaki, siyasi veya toplumsal amaca hizmet etmek zorunda olmadığını ileri sürmüşlerdir. Onlara göre sanatın değeri, yalnızca sanatsal niteliğinden kaynaklanır.

Buna karşılık "sanat toplum içindir" anlayışı, sanatın yalnızca estetik haz üretmekle sınırlı olmadığını savunur. Bu görüşe göre sanat; insanları düşündürmeli, toplumsal sorunlara dikkat çekmeli ve bireylerin dünyayı daha iyi anlamalarına katkıda bulunmalıdır. Tarih boyunca birçok roman, tiyatro eseri, film ve resim toplumsal eleştiri amacıyla üretilmiştir.

Örneğin savaş karşıtı bir film yalnızca estetik bir deneyim sunmakla kalmaz, aynı zamanda izleyicileri savaşın sonuçları üzerine düşünmeye yönlendirebilir. Benzer şekilde bir roman toplumsal eşitsizlikleri eleştirerek okuyucuların olaylara farklı bir gözle bakmasını sağlayabilir.

Bir başka görüş ise sanatın insan duygularını ifade etmenin bir yolu olduğunu savunur. Bu yaklaşıma göre sanatçı, iç dünyasını ve deneyimlerini sanat aracılığıyla dışa vurur. Sanat eserinin değeri de izleyicide oluşturduğu duygusal etkiden kaynaklanır.

Bu farklı yaklaşımlar sanatın tek bir amacının olup olmadığı sorusunu gündeme getirmektedir. Sanat yalnızca güzellik yaratmak için mi vardır, yoksa insanları eğitmek, düşündürmek ve toplumu dönüştürmek gibi görevleri de bulunmakta mıdır?

4.3.1. Tartışma Soruları

- **Sanatın amacı güzellik yaratmak mıdır?**
- **Sanat toplumsal sorunlara çözüm üretmek zorunda mıdır?**
- **"Sanat sanat içindir" anlayışı günümüzde geçerli midir?**
- **Bir sanat eseri ahlaki sorumluluk taşır mı?**
- **Sanat toplumu değiştirebilir mi?**

4.4. Teknoloji, Dijital Sanat ve Estetik Anlayışının Değişimi

Günümüzde teknolojik gelişmeler estetik anlayışını ve sanat üretimini önemli ölçüde etkilemektedir. Dijital sanat, bilgisayar destekli tasarımlar, sanal gerçeklik uygulamaları ve yapay zekâ tarafından üretilen eserler, sanatın sınırlarını yeniden tanımlamaktadır.

Özellikle yapay zekâ sistemlerinin resim, müzik ve edebiyat alanlarında eserler üretebilmesi yeni estetik tartışmaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bir yapay zekâ tarafından üretilen eser sanat olarak kabul edilebilir mi? Sanatın ortaya çıkması için yaratıcılık ve bilinç gerekli midir? Yoksa estetik değere sahip bir ürün ortaya çıkıyorsa, onu üretenin insan ya da makine olması önemli değil midir?

Ayrıca sosyal medya platformları insanların güzellik anlayışını da etkilemektedir. Sürekli olarak belirli görsel standartlara maruz kalan bireylerin estetik tercihleri zamanla değişebilmektedir. Bu durum, güzellik algısının ne kadar doğal ve ne kadar toplumsal olarak şekillendirildiği sorusunu yeniden gündeme taşımaktadır.

4.4.1. Tartışma Soruları

- **Yapay zekâ tarafından üretilen eserler sanat olarak kabul edilmeli midir?**
- **Sanat için bilinç ve yaratıcılık gerekli midir?**
- **Yapay zekâ sanatçıların yerini alabilir mi?**
- **Dijital sanat, geleneksel sanattan daha mı değerlidir?**
- **Bir eserin değerini onu üreten kişi mi, ortaya çıkan ürün mü belirler?**

KAYNAKÇA

- Aristotle. (2009). *Nicomachean Ethics* (W. D. Ross, Trans.). Oxford University Press.
- Bostrom, N. (2014). *Superintelligence: Paths, dangers, strategies*. Oxford University Press.
- Buolamwini, J., & Gebru, T. (2018). Gender shades: Intersectional accuracy disparities in commercial gender classification. *Proceedings of Machine Learning Research*.
- Chalmers, D. J. (1996). *The conscious mind: In search of a fundamental theory*. Oxford University Press.
- Descartes, R. (1996). *Meditations on first philosophy* (J. Cottingham, Trans.). Cambridge University Press.

- Durkheim, E. (1995). *The elementary forms of religious life* (K. E. Fields, Trans.). Free Press.
- Floridi, L., & Cowls, J. (2019). A unified framework of five principles for AI in society. *Harvard Data Science Review*, 1(1).
- Hume, D. (2007). *An enquiry concerning the principles of morals / Of the standard of taste*. Oxford University Press.
- İbn Haldun. (2019). *Mukaddime* (S. Uludağ, Çev.). Dergâh Yayınları.
- Kant, I. (1998). *Groundwork of the metaphysics of morals*. Cambridge University Press.
- Kant, I. (2000). *Critique of the power of judgment*. Cambridge University Press.
- Libet, B. (1985). Unconscious cerebral initiative and the role of conscious will in voluntary action. *Behavioral and Brain Sciences*, 8(4), 529–566.
- Machiavelli, N. (2008). *The prince*. Oxford University Press.
- Mill, J. S. (2001). *Utilitarianism*. Hackett Publishing.
- Nietzsche, F. (2002). *Beyond good and evil*. Cambridge University Press.
- Plato. (2007). *The republic*. Penguin Classics.
- Russell, S. (2019). *Human compatible: Artificial intelligence and the problem of control*. Viking.
- Sartre, J.-P. (2007). *Existentialism is a humanism*. Yale University Press.
- Searle, J. R. (1980). Minds, brains, and programs. *Behavioral and Brain Sciences*, 3(3), 417–457.
- Tegmark, M. (2017). *Life 3.0: Being human in the age of artificial intelligence*. Knopf.
- Turing, A. M. (1950). Computing machinery and intelligence. *Mind*, 59(236), 433–460.
- UNESCO. (2021). *Recommendation on the ethics of artificial intelligence*. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization.
- Wiener, N. (1954). *The human use of human beings: Cybernetics and society*. Houghton Mifflin.

- Tolstoy, L. (1995). *What is art?* Penguin Books.
- Danto, A. C. (1981). *The transfiguration of the commonplace.* Harvard University Press.